

ЛИТЕРАТУРА

- Гаврилук М.Н., Грищенко В.М., Ллюха О.В., Борисенко М.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2014): Нові дані по зимовій орнітофауні Східної Черкащини та сусідніх районів. - Беркут. 23 (1): 1-10.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д. (2014): Формирование зимовочных скоплений водоплавающих птиц на Днестре в районе Канева в 2013 и 2014 гг. - Беркут. 23 (2): 96-98.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д., Гаврилук М.Н. (2013): Видовой состав и структура населения водоплавающих и околоводных птиц, зимующих на Днестре в районе Каневской ГЭС. - Беркут. 22 (1): 1-13.

МІГРАЦІЯ СОКОЛОПОДІБНИХ НА ТЕРИТОРІЇ ПОДІЛЬСЬКОГО ПОБУЖЖЯ ВОСЕНИ 2013 р.

В.В. Новак¹, В.О. Новак²

¹ Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України; вул. Б. Хмельницького, 15, м. Київ, 01601, Україна

Schmalhausen Institute of Zoology; Bohdan Khmelnytsky str., 15, Kyiv, 01601, Ukraine

² Українське товариство охорони птахів; вул. Перемоги, 38, с. Голосків, Летичівський р-н, Хмельницька обл., 31535, Україна

Ukrainian Society for the Protection of Birds; Peremogy str., 38, Goloskiv, Letychiv district, Kmelnitsky region, 31535, Ukraine

✉ В.О. Новак (V.O. Novak), e-mail: vovanovak@rambler.ru

Migration of Falconiformes in the Podolian part of the South Bug river valley (West Ukraine) in autumn of 2013. - V.V. Novak, V.O. Novak. - *Avifauna of Ukraine*. 6. 2015. - We watched the migration since August till early December. In total, 828 individuals of 21 species were registered. Peak of migration was observed in the third ten-day of September. [Ukrainian].

Key words: phenology, number dynamics, species composition, rare species, flock.

Спостереження проводилися з серпня до початку грудня. Загалом зареєстровано 828 особин 21 виду. Пік міграції спостерігався у третій декаді вересня.

Ключові слова: фенологія, динаміка чисельності, видовий склад, рідкісний вид, зграя.

Щороку на території Подільського Побужжя (Хмельницька область) під час осінньої міграції нами відмічається 12–20 видів соколоподібних із 27 зареєстрованих у регіоні (Новак, Новак, 2015). Орієнтовно раз у 10 років тут у серпні – вересні складаються своєрідні погодні умови: кількадевні похолодання з дощами і короткі періоди теплої безвітряної погоди між ними, які сприяють потужній міграції соколоподібних (Новак, 1995, 1996, 2002). В окремі теплі дні птахи летять зграями по кілька десятків особин, одночасно у висхідних потоках можуть набирати висоту до 6 видів. Осіння міграція соколоподібних у регіоні триває з другої декади серпня до третьої декади листопада.

Динаміка осінньої міграції соколоподібних у 2013 р.
Dynamics of autumn migration of Falconiformes in 2013

Вид	VIII		IX			X			XI		Всього
	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	
<i>Pandion haliaetus</i>	–	–	–	–	2	1	–	–	–	–	3
<i>Pernis apivorus</i>	–	–	–	2	1	–	–	–	–	–	3
<i>Milvus milvus</i>	–	–	–	5	–	–	–	–	–	–	5
<i>M. migrans</i>	–	1	2	5	2	1	–	–	–	–	11
<i>Circus cyaneus</i>	–	–	–	2	1	1	–	1	1	–	7
<i>C. pygargus</i>	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–	2
<i>C. aeruginosus</i>	11	16	8	11	42	–	–	–	–	–	88
<i>Accipiter nisus</i>	2	3	10	11	27	4	2	5	1	3	70*
<i>A. gentilis</i>	–	–	–	–	1	–	–	–	1	–	3
<i>Buteo lagopus</i>	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1	2
<i>B. rufinus</i>	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	1
<i>B. buteo</i>	18	74	24	50	128	42	21	8	3	1	376*
<i>Circaetus gallicus</i>	–	–	–	1	3	–	–	–	–	–	4
<i>Hieraaetus pennatus</i>	–	4	3	2	2	–	–	–	–	–	11
<i>Aquila clanga</i>	–	–	–	1	4	–	–	–	–	–	5
<i>A. pomarina</i>	–	10	5	8	168	–	–	–	–	–	191
<i>Falco cherrug</i>	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1
<i>F. vespertinus</i>	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	2
<i>F. subbuteo</i>	–	2	2	1	3	–	–	–	–	–	8
<i>F. columbarius</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1*
<i>F. tinnunculus</i>	–	20	3	3	8	1	–	–	–	–	35
Всього особин	32	130	59	104	393	51	23	14	6	4	828
Всього видів	4	8	10	14	15	7	2	3	4	2	

* – враховані також особини, відмічені в кінці листопада – на початку грудня.

Матеріал і методика

Наші дослідження тривали з серпня до початку грудня 2013 р. Стационарні спостереження за мігруючими птахами проводилися на північно-східній околиці с. Голосків Летичівського району. Два-три дні на декаду обліки розпочинались о 8 год. ранку і тривали до 16–17 год., в інші дні проводилися по 1–2 години вранці та в середині дня. Крім того, раз на місяць на автомобілі, з короткочасними зупинками по маршруту, обстежувалась долина річок

Південний Буг, Бужок, Вовк, Рів та їх межиріччя в межах Летичівського, Старосинявського, Деражнянського районів Хмельницької області та Барського району Вінницької області. Загалом обліки проводилися протягом 230 годин.

В результаті проведених досліджень нами було зареєстровано 828 особин 21 виду соколоподібних (табл.).

Результати й обговорення

Скопа (*Pandion haliaetus*). Першу пролітну особину відмічено 22.09 поблизу с. Голосків. Птах летів у південному напрямку. Двічі, 29.09 і 2.10 по 1 особині було зареєстровано на ставку на р. Вовк у західній частині м. Деражня.

Осоїд (*Pernis apivorus*). Відмічено 2 особини 14.09 та 1 особину 22.09 поблизу с. Голосків. Птахи летіли в південному напрямку.

Шуліка рудий (*Milvus milvus*). У другій половині дня 13.09 4 особини годувалися на ріпаковому полі східніше с. Голосків (третя зустріч у регіоні за останні 20 років). У цей час тут же трималися чорний шуліка (*M. migrans*), 2 очеретяних луні (*Circus aeruginosus*), малий яструб (*Accipiter nisus*), 9 звичайних канюків (*Buteo buteo*) та 3 звичайні боривітри (*Falco tinnunculus*). До 17 год. птахи відкочували в південно-східному напрямку. 14.09 на це ж поле прилетіла 1 особина (летіла в південному напрямку долиною р. Храбусна від с. Русанівці).

Шуліка чорний (*M. migrans*). Перший мігруючий птах спостерігався 25.08. Пік міграції припав на 14.09, а 22.09 вона практично завершилась, хоча один молодий птах спостерігався ще 5.10. Шуліки летіли переважно поодиночці в південному і південно-східному напрямках, рідше – в західному чи східному. Всього було відмічено 11 особин.

Лунь польовий (*Circus cyaneus*). Перші мігранти в околицях Голоскова з'явилися 15.09, а останнього птаха було відмічено 1.12. Луні летіли поодиночці, переважно самки, або молоді особини, самців було відмічено 2. Всього зареєстровано на міграції 7 особин.

Лунь лучний (*C. pygargus*). Пару, яка летіла в південному напрямку, відмічено 14.09 близько 12 год. У цей же час у висхідних потоках набирали висоту 2 осоїди, 2 малих яструби, 2 звичайних канюки, 3 малих підорлики (*Aquila pomarina*).

Лунь очеретяний (*C. aeruginosus*). Третій за чисельністю вид соколоподібних на міграції. Переліт тривав із другої декади серпня до кінця вересня. Остання зустріч – 29.09. Всього відмічено 88 особин, з них 77% летіли по 1–2 особини, а 23% – по 3–5.

Яструб малий (*Accipiter nisus*). Відмічається в регіоні протягом всього

року, тому в перелік мігрантів могли попасти й місцеві птахи, які переміщались у пошуках їжі. Загалом мігруючі птахи спостерігалися з другої декади серпня до кінця листопада. Пік міграції відмічений у третій декаді вересня. Всього зареєстровано 70 особин, з них 84% летіло по 1–2 особини, а 16% – по 3–4. Найбільше яструбів обліковано 22.09, коли пролетіло 20 особин.

Яструб великий (*A. gentilis*). Відмічено лише 1 особину 21.09. Птах летів у південному напрямку. Спостерігалась його невдала спроба полювання на мігруючих шпаків (*Sturnus vulgaris*).

Зимняк (*Buteo lagopus*). Останніми роками у зв'язку зі зміною особливостей ведення сільськогосподарського виробництва в регіоні змінилася структура полів (на них переважає рілля та посіви озимих культур). Це спричинило значне падіння чисельності зимняків на зимівлі. Нами було відмічено лише 2 поодинокі особини: 5.10 і 19.11.

Канюк степовий (*B. rufinus*). Відмічено одну особину 22.09 поблизу с. Голосків (третя зустріч у регіоні). Птах летів у південному напрямку. Одночасно в полі зору було ще 5 звичайних канюків та 20 малих підорликів.

Канюк звичайний (*B. buteo*). Найчисельніший вид соколоподібних на міграції. У районі досліджень спостерігається протягом усього року, хоча на зимівлі чисельність останніми роками дещо знизилась. Очевидно, з тих же причин, що й у зимняка. Міграція виду в регіоні триває з середини серпня (перші мігранти відмічені 16.08) до кінця листопада. Пік міграції припав на третю декаду вересня, коли пролетіло 34% усіх канюків. Всього відмічено 376 особин, з них 39% летіло по 1–2 особини, 33% – по 3–5, 18% – по 6–10, 10% – більше 10 особин. Найбільше канюків відмічено 25.08, коли пролетіло 64 особини та 22.09 – 55 особин.

Зміїд (*Circaetus gallicus*). Відмічено 4 особини. Перший зміїд зареєстрований 19.09, ще два – 22.09, усі поблизу с. Голосків. Останній зміїд пролетів 29.09 над західною частиною м. Деражня. Птах кружляв у висхідних потоках разом із канюком, 10 малими та 4 великими (*Aquila clanga*) підорликами.

Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*). Усього за сезон відмічено 11 особин. Перші три птахи зареєстровані 23.08 в долині р. Південний Буг поблизу с. Русанівці. Там же 24.09 відмічено одного птаха світлої морфи. Усі інші птахи зареєстровані поблизу с. Голосків. Останній орел-карлик спостерігався 22.09. Птахи летіли по 1–2 особини в південному напрямку.

Підорлик великий (*Aquila clanga*). Відмічено 5 особин. Поблизу с. Голосків 14.09 підорлика, який летів на південь, атакував самець очеретяного луна. Разом із цим підорликом летіли 4 звичайних канюки. Ще 4 підорлики відмічено 29.09 над західною частиною м. Деражня. Птахи кружляли у висхідних потоках разом з канюком, 10 малими підорликами та зміїдом.

Підорлик малий (*A. pomarina*). Другий за чисельністю на міграції вид соколоподібних. Міграція тривала з третьої декади серпня до кінця верес-

ня. Пік міграції припав на третю декаду вересня, коли пролетіло 88% усіх підорликів. Найбільше – 137 особин – зареєстровано 22.09 в околицях с. Голосків. Усього за сезон відмічено 191 підорлика, з них 30% летіло по 1–2 особини, 17% – по 3–5, 9% – по 6–10, 34% – по 11–20 особин, 16% – понад 20 особин. Найбільша група нараховувала 30 птахів. Більшість підорликів летіли в південному та південно-східному напрямках, рідше на схід та південний-захід.

Балабан (*Falco cherrug*). Відмічено 1 особину 8.09 поблизу с. Голосків. Птах пролетів на висоті 15 м у південному напрямку, де годувалась зграя граків (*Corvus frugilegus*) і галок (*C. monedula*).

Кібчик (*F. vespertinus*). Відмічено самця 11.08 поблизу с. Горбасів Летичівського району, птах сидів на ЛЕП, яка перетинала поле із пшеничною стернею. Самку спостерігали 8.09 над с. Голосків, вона летіла в південному напрямку.

Підсоколик великий (*F. subbuteo*). Міграція підсоколиків тривала з початку третьої декади серпня до початку третьої декади вересня. Остання зустріч 21.09. Всього відмічено 8 особин. Птахи летіли поодиноці, інколи попутно полювали на мігруючих сільських ластівок.

Підсоколик малий (*F. columbarius*). Відмічено 1 особину 1.12 в долині р. Південний Буг поблизу с. Русанівці Летичівського району.

Боривітер звичайний (*F. tinnunculus*). Міграція боривітрів тривала з третьої декади серпня до першої декади жовтня. Пік її спостерігався у третій декаді серпня, коли пролетіло 57% особин. Переважно бачили по 1–3 боривітри, лише 25.08 було відмічено 12 особин на неораному полі, що заростало розрідженими чагарниками, поблизу с. Лисогірка Летичівського району.

Аналіз отриманих результатів показує, що пік міграції соколоподібних у регіоні проходив у третій декаді вересня, коли було відмічено 47,5% усіх мігруючих особин та 15 видів із 21 зареєстрованого в цьому сезоні.

Основний напрямок прольоту мігруючих соколоподібних – південь і південний схід. Переважна кількість птахів пролетіла з 11 до 14 год. Подібні тенденції спостерігалися і в попередні роки, різниця лише в інтенсивності міграції та кількості зареєстрованих особин.

ЛІТЕРАТУРА

- Новак В. (1995): 24 вересня 1995 року... - Трищ. Інформ. бюл. ЗВУОТ. Дрогобич. 7: 38-39.
- Новак В. (1996): Міграція хищників на Україні. - Інформ. вестник по хищным птицам и совам России. 4 (2): 3.
- Новак В.О. (2002): Міграція соколоподібних на Поділлі восени 2002 р. - Авіфауна України. 2: 61-63.
- Новак В.В., Новак В.А. (2015): Современная орнитофауна Подольского Побужья. - XIV Междунар. орнитол. конфер. Северной Евразии. Тезисы. Алматы. 367-368.